De markt voor coffeeshops in de gemeente Helmond

R. Mennes
J. Snippe
B. Bieleman

Breuer Onderzoek & Intraval Advies

Inhoudsopgave

1 Inleiding 2
1.1 Onderzoeksfasen 2
1.2 Leeswijzer rapport 2

DEEL I: BEREKENEN VAN DE MARKTRUIMTE

2 Probleemstelling en onderzoeksopzet deel I 4
2.1 Probleemstelling 4
2.2 Onderzoeksopzet 5
2.3 Leeswijzer deel I 8

3 Vraagzijde lokale cannabismarkt Helmond 9
3.1 Prevalentie cannabisgebruik verzorgingsgebied Helmond 9
3.2 Koopfrequentie 12
3.3 Kooporiëntatie: weglekken vraag Eindhoven 13
3.4 Kooporiëntatie: weglekken vraag andere alternatieven 15

4 Norm voor productiviteit 17
4.1 Prevalentie cannabisgebruik 18+ 17
4.2 Bepalen van de norm 18

5 Conclusie: schatting van de marktruimte 20
5.1 Uitkomst van het rekenmodel 20
5.2 Aantal extra coffeeshops 21

DEEL II: INTERPRETATIE IN DE LOKALE CONTEXT

6 Probleemstelling en onderzoeksopzet deel II 23
6.1 Probleemstelling 23
6.2 Onderzoeksopzet 23
6.3 Leeswijzer deel II 24

7 illegale handel in drugs 26
7.1 Koopmomenten Helmondse coffeeshop 26
7.2 Illegale koopmomenten 27
7.3 Mogelijke invloed extra coffeeshops op (straat)handel 29

8 Leefbaarheid publieke ruimte 30
8.1 Directe omgeving coffeeshop 30
8.2 Problematiek in andere delen van de gemeente 31
8.3 Mogelijke invloed extra coffeeshops op leefbaarheid 32

9 Preventie softdrugsgebruik 34
9.1 Klantenkring huidige coffeeshop 34
9.2 Alternatieven voor jonge gebruikers 35
9.3 Mogelijke invloed extra coffeeshops op preventie 36

10 Conclusie: realistische aanname aantal coffeeshops 37
10.1 Verfijnen schatting van de marktruimte 37
10.2 Verwachtingen ten aanzien van extra coffeeshops 38

1. INLEIDING

De gemeente Helmond voert in haar lokale coffeeshopbeleid een maximumstelsel waarin slechts één coffeeshop binnen de gemeentegrenzen wordt gedoogd. De gemeenteraad heeft de burgemeester verzocht om te onderzoeken of verruiming van het maximumstelsel wenselijk en mogelijk is. Nadere besluitvorming omtrent dit vraagstuk wil de burgemeester met een onafhankelijk onderzoek kunnen onderbouwen. De gemeente Helmond heeft onderzoeks- en adviesbureau Breuer&Intraval daarom opdracht gegeven een onderzoek uit te voeren om de benodigde informatie te verschaffen.

1.1 Onderzoeksfasen

Het onderzoek bestaat uit twee fasen. In de eerste fase hebben we de potentiële marktruimte voor coffeeshops in kaart gebracht. In deze fase staat de vraag centraal of er voldoende marktruimte is voor meer dan één coffeeshop in de gemeente Helmond. Immers, als de huidige markt niet meer ruimte biedt dan voor één Helmondse coffeeshop (gelijk aan de huidige situatie), dan is verruiming van het maximumstelstel geen logische vervolgstap meer. Voor deze fase is gebruik gemaakt van een rekenmodel, dat het aantal benodigde coffeeshops baseert op gegevens die bekend zijn over klantenstromen van coffeeshops en de productiviteit van de algehele coffeeshopsector in Nederland.

De schatting die het resultaat is van de eerste fase wijst erop dat er - als uitsluitend naar de vraag naar en het aanbod van cannabisproducten wordt gekeken - ruimte is voor meer dan één coffeeshop in de gemeente Helmond. In de tweede fase is onderzocht wat gezien de lokale context een realistische aanname is wat betreft het aantal coffeeshops in de gemeente Helmond. Voor deze fase is literatuur bestudeerd, zijn interviews gehouden en is geteld hoeveel bezoeken er worden gebracht aan de momenteel in Helmond gevestigde coffeeshop.

1.2 Leeswijzer rapport

Omwille van de leesbaarheid bestaat dit rapport uit twee delen. Elk deel omvat één onderzoeksfase. Elk deel begint met het presenteren van de probleemstelling en onderzoeksopzet van die specifieke onderzoeksfase. Daarbij is ook aandacht voor de verrichte onderzoeksactiviteiten. Vervolgens wordt inhoudelijk ingegaan op de resultaten van de desbetreffende fase. Het eerste deel sluit af met een tussenconclusie (wat is de geschatte marktruimte voor coffeeshops in de gemeente Helmond?), terwijl het tweede deel van dit rapport met de hoofdconclusie afsluit (wat is een realistische aanname wat betreft het aantal coffeeshops?).

DEEL I • BEREKENEN VAN DE MARKTRUIMTE

2. PROBLEEMSTELLING EN ONDERZOEKSOPZET DEEL I

De eerste stap in de beantwoording van het vraagstuk omtrent uitbreiding van het maximumstelsel voor coffeeshops is te onderzoeken of er voldoende marktruimte is voor meer dan één coffeeshop in de gemeente Helmond. Immers, als de huidige markt niet meer ruimte biedt dan voor één Helmondse coffeeshop (gelijk aan de huidige situatie), dan is verruiming van het maximumstelstel geen logische vervolgstap meer.

Informatie over de balans in de vraag naar cannabis door consumenten en het aanbod van coffeeshops is echter zeer beperkt beschikbaar. Er zijn enkele onderzoeken naar het benodigde aantal coffeeshops in een grootstedelijke gemeente uitgevoerd door Ecorys en Breuer&Intraval.[1,2,3] De methodiek die in deze onderzoeken is toegepast maakt gebruik van een rekenmodel dat in de distributie-planologie veelvuldig wordt gebruikt om soortgelijke inschattingen te maken voor andere bedrijfstakken en voorzieningen, zoals de vestiging van supermarkten. Ook in dit onderzoek maken we van deze techniek gebruik om tot een beredeneerde schatting te komen van de marktruimte voor coffeeshops in de gemeente Helmond.

2.1 Probleemstelling

Om een inschatting te maken van de marktruimte voor coffeeshops in Helmond hebben we gebruik gemaakt van gegevens uit eigen onderzoek en openbare bronnen, zoals CBS-gegevens, prevalentieonderzoeken naar cannabisgebruik en onderzoek onder coffeeshopbezoekers. In dit deel van het rapport doen we verslag van de bevindingen. De probleemstelling luidt als volgt:

Hoeveel coffeeshops zouden in Helmond gevestigd kunnen zijn, als uitsluitend naar de vraag naar en het bestaande aanbod van cannabisproducten in de gemeente Helmond en de regio (met name Eindhoven) wordt gekeken?

Omschrijving van gebruikte begrippen in deel I van dit rapport

Verzorgingsgebied
Het woongebied waar de gebruikers van een voorziening uit afkomstig zijn. Het verzorgingsgebied van bijvoorbeeld een universiteit is groter dan van een middelbare school en dat van een coffeeshop is groter dan dat van een supermarkt.

Normproductiviteit
De productiviteit in bedrijfssectoren wordt vaak berekend op basis van de gemiddelde productie per arbeidskracht in een sector (arbeidsproductiviteit) of de gemiddelde gerealiseerde omzet per vierkante meter (vloerproductiviteit). De norm hiervoor wordt afgeleid van een gemiddelde op een hoger schaalniveau (het landelijk gemiddelde) dan de schaal van het onderzoeksgebied. Een norm

[1] L. Heestermans, W. Kroesen, A. Verkennis (2017). De markt voor coffeeshops in de gemeente Rotterdam 2016-2021. Ecorys, Rotterdam.
[2] J. Snippe, R. Mennes, B. Bieleman (2019). De markt voor coffeeshops in de gemeente Eindhoven. Breuer&Intraval, Groningen.
[3] J. Snippe, R. Mennes, B. Bieleman (2020). De markt voor coffeeshops in de gemeente Amsterdam: 2020 en 2025. Breuer&Intraval, Groningen.

op landelijk niveau is neutraler dan een norm op basis van een bepaalde regio. Hoe kleiner het gebied, hoe groter immers de kans is op het te sterk meewegen van lokale bijzonderheden. De norm wordt een normproductiviteit genoemd, omdat landelijke sectorgegevens kunnen verschillen van de gerealiseerde lokale productiviteit. In dit onderzoek staat niet de arbeids- of vloerproductiviteit centraal, maar de gemiddelde productiviteit per vestiging (= coffeeshop).

Prevalentie cannabisgebruik
De prevalentie van het gebruik van cannabis is het aantal gevallen per honderd (of een andere proportie) op een specifiek moment in een bepaalde populatie. We onderscheiden hierbij het gebruik van cannabis ooit in het leven (ooit gebruik), in het afgelopen jaar (recent gebruik) of in de afgelopen maand (actueel gebruik). Actuele gebruikers tellen automatisch mee met de recente gebruikers, die weer automatisch meetellen met de ooit gebruikers.

2.2 Onderzoeksopzet

We maken gebruik van een rekenmodel, dat het aantal benodigde coffeeshops baseert op gegevens die bekend zijn over klantenstromen van coffeeshops en de productiviteit van de algehele coffeeshopsector in Nederland. Voor andere sectoren dan de coffeeshopbranche zijn hier vaak diverse databronnen op basis van grootschalig enquête-onderzoek en met herhaalde metingen beschikbaar, maar voor cannabis geldt dat in veel mindere mate. Bovendien zijn de gegevens niet altijd beschikbaar op het door ons gewenste geografische niveau en voor de benodigde leeftijdscategorieën. Om de parameters van het model te vullen zijn we uiteraard zoveel mogelijk uitgegaan van recente gegevens uit zo betrouwbaar mogelijke bronnen, maar hebben we ook verschillende aannames moeten doen. Alle bronnen, aannames en redeneringen worden in de tekst vermeld.

Stappenplan

Om het model in te vullen en de marktruimte voor coffeeshops te bepalen hebben we de volgende drie stappen doorlopen:

1. Vaststellen van de vraag naar cannabisproducten in de gemeente Helmond en de regio;
2. Bepalen van een norm voor de productiviteit van coffeeshops in Helmond; en
3. Bepalen van het aantal coffeeshops waarvoor op basis van het model marktruimte is.

Stap 1: Vaststellen van de vraag naar cannabisproducten
De vraag naar cannabis stellen we vast op basis van zowel lokaal als landelijk onderzoek naar de feitelijke prevalentie van cannabisgebruik. Door de gegevens over het actueel cannabisgebruik (afgelopen maand) te combineren met gegevens over de koopfrequentie en de op Helmond gerichte 'kooporiëntatie' is beredeneerd in welke mate er in het verzorgingsgebied van de gemeente Helmond vraag is naar cannabisproducten.

Stap 2: Bepalen norm voor productiviteit
Na het vaststellen van de vraag naar cannabisproducten in Helmond is een 'norm voor productiviteit' van de Helmondse coffeeshop berekend. Het betreft een verhoudingsgetal om de coffeeshop in Helmond af te kunnen zetten tegen een Nederlands gemiddelde.[4] De productiviteitsnorm in ons rekenmodel is gebaseerd op het gemiddeld aantal

[4] L. Heestermans, W. Kroesen, A. Verkennis (2017). De markt voor coffeeshops in de gemeente Rotterdam 2016-2021. Ecorys, Rotterdam.

koopmomenten van cannabis in coffeeshops. Als er in de Helmondse coffeeshop meer koopmomenten zijn dan het Nederlandse gemiddelde, dan is dit een teken van overvraging, terwijl bij een lager aantal koopmomenten dan het Nederlandse gemiddelde eerder sprake van ondervraging zal zijn.

Op basis van onze vele coffeeshoponderzoeken in de afgelopen jaren in een groot aantal gemeenten kan een gemiddelde omzet van coffeeshops worden berekend. Voor het vaststellen van een norm voor productiviteit van coffeeshops zijn kengetallen gebruikt die voortvloeien uit deze onderzoeken. Normaal wordt in ruimtelijk economisch onderzoek voor het berekenen van de benodigde ruimte vaak gebruik gemaakt van landelijke normcijfers gebaseerd op gemiddelde omzetgegevens van een bedrijfssector. De belangrijkste ruimtelijk economische variabelen zijn dan koopkrachtbinding en -toevloeiing, gemiddelde besteding en vloerproductiviteit. Deze normen verschillen sterk per branche, bedrijf, product en lokale situatie. Voor coffeeshops zijn niet of nauwelijks landelijke cijfers beschikbaar en is de daadwerkelijke omzet van de gehele branche en de vloerproductiviteit moeilijk te achterhalen. We gebruiken het maandelijkse aantal koopmomenten als een indicator daarvoor.

Verder beschikt Breuer&Intraval over een groot aantal datasets van enquêtes onder bezoekers van coffeeshops verspreid over heel Nederland. In de enquêtes vragen we onder meer naar het bedrag dat hij/zij in de coffeeshop heeft besteed aan cannabis, de frequentie waarmee de coffeeshop maandelijks wordt bezocht en de woonplaats. Waar mogelijk hebben we ook deze gegevens gebruikt om kengetallen te berekenen voor de gemiddelde coffeeshop in Nederland.

Stap 3: Bepalen marktruimte in aantal coffeeshops

Nadat de actuele vraag naar cannabis in de regio en de norm voor de productiviteit van coffeeshops is bepaald, kan de marktruimte voor coffeeshops worden berekend. Daarvoor is de vraag naar cannabis gedeeld door de vastgestelde norm voor productiviteit. Dit levert een demografische en economische onderbouwing voor de marktruimte voor coffeeshops in de gemeente Helmond op.

Afbakening

Om de parameters van het model te bepalen is een zorgvuldige afbakening van de regio cruciaal. De afbakening bepaalt in belangrijke mate de uitkomsten. De begrenzing van de regio valt samen met de kooporiëntaties van cannabisconsumenten. Naarmate de afstand tot Helmond groter wordt is de op Helmond gerichte oriëntatie doorgaans lager.

Het model gebruikt de volgende afbakening:

- Primair verzorgingsgebied: Gemeente Helmond
- Secundair verzorgingsgebied: Gemeenten Asten, Deurne, Geldrop-Mierlo, Gemert-Bakel, Laarbeek, Nuenen c.a., en Someren.

Samen omvatten deze gemeenten het gehele verzorgingsgebied van de gemeente Helmond. De marktruimte is berekend op het niveau van dit verzorgingsgebied.

Aandachtspunten

Met betrekking tot het model zijn de volgende aandachtspunten van belang:

- Het model houdt rekening met de demografische kenmerken van Helmond. Het is bekend dat in meer verstedelijkte gebieden de prevalentie van cannabisgebruik hoger is dan in meer rurale gebieden en dat jongeren vaker cannabis consumeren dan ouderen.
- Het model houdt rekening met het feit dat de kooporiëntatie van cannabisconsumenten sterk wordt beïnvloed door de alternatieven die zij hebben, zoals coffeeshops in nabijgelegen gemeenten. Een deel van de vraag naar cannabis 'lekt weg' naar de coffeeshops in deze gemeenten. Om bij de berekening van de vraag rekening te houden met verschillen in kooporiëntatie worden de nabijgelegen alternatieven meegewogen.
- De vraag naar cannabis zal voornamelijk 'weglekken' naar coffeeshops in de economisch krachtige gemeente Eindhoven. Door een breed aanbod van winkels, horeca en culturele instellingen is in het algemeen de (koop)oriëntatie op Eindhoven in de hele metropoolregio relatief hoog.[5] Naar verwachting zal dit ook gelden voor coffeeshops. De gemeente Helmond maakt onderdeel uit van de agglomeratie Eindhoven (primaire verzorgingsgebied van de gemeente Eindhoven) evenals drie gemeenten (Geldrop-Mierlo, Nuenen c.a., Son en Breugel) die onder het secundaire verzorgingsgebied van de gemeente Helmond vallen. De andere vijf gemeenten uit het secundaire verzorgingsgebied van Helmond (Asten, Deurne, Gemert-Bakel, Laarbeek, Someren) vallen alle ook binnen de metropoolregio Eindhoven (secundaire verzorgingsgebied gemeente Eindhoven).

Aannames en veronderstellingen

Voor de berekeningen van klantenstromen en de productiviteit van een sector zijn in het algemeen vaak diverse databronnen op basis van grootschalig onderzoek en met herhaalde metingen beschikbaar. Voor de markt van cannabis geldt dat in mindere mate. Bovendien zijn de gegevens niet altijd beschikbaar op het door ons gewenste geografische niveau en voor de gewenste leeftijdscategorieën. Als alternatief heranalyseren we gegevens zoveel mogelijk naar het niveau en in de vorm die in onze behoeften voorziet. Wanneer dat niet mogelijk is, maken we een zo goed mogelijke inschatting op basis van de wel beschikbare gegevens.

We maken steeds onderscheid in aannames en veronderstellingen. Met aannames duiden we uitspraken, die volgen uit gegevens over het verleden (ex post) en feitelijk zijn. Met veronderstellingen bedoelen we ook aannames, maar dan in de betekenis van een voorondersteld gegeven. Door hun ex ante karakter zijn dit geen feiten. Om de berekeningen te kunnen maken, moeten we uitgaan van resultaten in onderzoeken naar coffeeshops en diens bezoekers. De cijfers die we gebruiken, zijn bijvoorbeeld verzameld over deelpopulaties of een beperkt aantal coffeeshops, die niet altijd representatief zijn voor alle coffeeshops. Bovendien zijn de gegevens vaak verzameld met onderzoeksmethoden, zoals enquêtes en tellingen, waarbij onzekerheidsmarges een rol spelen. We hebben getracht de meest recente en meest betrouwbare gegevens te verzamelen. Om telkens een volgende stap in het onderzoek te kunnen zetten, maken we

[5] Rabobank, AnalyZus en Ik Onderneem! (2017). Metropool regio Eindhoven. Koopstromenonderzoek in de MRE. Ik Onderneem!, Eindhoven.

gebruik van deze gegevens, maar geven we in de tekst aan welke aanname of veronderstelling we hebben gemaakt om de werkelijkheid zo goed mogelijk te benaderen.

Coronacrisis (uitbraak Covid-19)

De effecten van de coronacrisis in Nederland laten we buiten beschouwing. Het is op dit moment ongewis welk effect dit op de algemene en coffeeshop specifieke ontwikkelingen zal hebben. De schattingen in dit rapport zijn derhalve extrapolaties op basis van de situatie in 2019 voor de uitbraak van Covid-19.

1.3 Leeswijzer deel I

In deel I van dit rapport gaan we in hoofdstuk 3 in op de vraag naar cannabis in de gemeente Helmond en de omliggende regio waarvoor Helmond voor de aankoop van cannabis door consumenten een regiofunctie vervult. In hoofdstuk 4 gaan we in op de norm c.q. de gemiddelde landelijke productiviteit van coffeeshops en bepalen we de normproductiviteit. Wanneer we de vraag naar cannabis en het aanbod in beeld hebben, bespreken we in hoofdstuk 5 de marktruimte voor coffeeshops in de gemeente Helmond.

3. VRAAGZIJDE LOKALE CANNABISMARKT HELMOND

Hieronder gaan we in op de vraagzijde van de 'markt' voor coffeeshops in de gemeente Helmond. Er is onderzocht hoeveel personen uit Helmond en de omliggende gemeenten cannabis gebruiken, via welk distributiekanaal zij de cannabis verwerven en met welke frequentie zij cannabis in coffeeshops in Helmond kopen. Indien cijfermatige bronnen beschikbaar waren om deze vragen te beantwoorden, dan is daarvan gebruik gemaakt. Zo niet, dan zijn assumpties gedaan op basis van data over soortgelijke situaties in andere gemeenten of inschattingen van experts. Het resultaat van deze exercitie is een schatting van het jaarlijks te verwachten aantal bezoekers van de Helmondse coffeeshop.

3.1 Prevalentie cannabisgebruik verzorgingsgebied Helmond

Voor de berekening van het aantal cannabisgebruikers in Helmond en de gemeenten in het verzorgingsgebied zijn we uitgegaan van de bevolkingsaantallen (12-18 jaar en 18+) op basis van bevolkingsgegevens van het CBS.[6] Voor de cannabisprevalentie in de groep 12-18 jaar zijn we uitgegaan van lokale gegevens uit de gezondheidsonderzoeken van de GGD over het actuele gebruik (afgelopen maand), terwijl voor de groep 18+ gegevens uit de Nationale Drugs Monitor zijn gehanteerd, waarbij de stedelijkheid van de gemeenten is meegenomen.[7,8]

Aanname 1

- Het percentage actuele gebruikers (18+) in de gemeenten in het verzorgingsgebied van Helmond correspondeert met de cijfers naar stedelijkheid (2,5%, 3,1% of 6,2%) uit de Nationale Drug Monitor.

Toelichting

De consumptie van cannabis in de leeftijdsgroep 18+ is gebaseerd op cijfers uit de Nationale Drug Monitor. We gaan uit van de cijfers naar stedelijkheid, omdat bekend is dat het cannabisgebruik groter is in grote steden dan daar buiten (zie tabel 1). In zeer stedelijke gebieden (meer dan 1.500 adressen binnen een kilometer van een ander willekeurig adres) ligt het percentage actuele gebruikers met gemiddeld 6,2% hoger dan in matig verstedelijkte (3,1%) en weinig of niet-verstedelijkte gebieden (2,5%).

Tabel 1 Cannabisgebruik 18+ naar stedelijkheid, in %

	Adressen binnen 1KM van een ander adres	Actueel (%)	Recent (%)	Ooit (%)
(zeer) sterk stedelijk	1.500 of meer	6,2	9,7	28,2
Matig stedelijk	1.000 – 1.500	3,1	5,6	19,2
Weinig/niet stedelijk	Minder dan 1.000	2,5	4,4	16,7

Bron: Nationale Drug Monitor (2019) | Peiljaar: 2018

[6] CBS Statline, Geraadpleegd via: https://opendata.cbs.nl/
[7] BrabantSCAN GGD, Geraadpleegd via: https://brabantscan.nl/
[8] Trimbos-instituut en WODC (2020). Nationale Drug Monitor. Jaarbericht 2019. Trimbos-instituut, Utrecht.

Bij het schatten van het aantal actuele cannabisgebruikers in de gemeente Helmond is het van belang dat we voor alle gemeenten in het verzorgingsgebied de juiste prevalentie van cannabisgebruik hanteren, gezien de stedelijkheid van deze gemeenten. De stedelijkheid in de gemeenten in het verzorgingsgebied van Helmond is - op basis van gegevens van de GGD Zuidoost Brabant - als volgt:

- Helmond: (zeer) sterk stedelijk
- Asten: weinig/niet stedelijk
- Deurne: weinig/niet stedelijk
- Geldrop-Mierlo: matig stedelijk
- Gemert-Bakel: weinig/niet stedelijk
- Laarbeek: weinig/niet stedelijk
- Nuenen c.a.: matig stedelijk
- Someren: weinig/niet stedelijk

Aanname 2

- Het percentage actuele cannabisgebruikers (12-18 jaar) in de gemeenten in het verzorgingsgebied van Helmond correspondeert met de cijfers uit de lokale onderzoeken van de GGD.

Toelichting

Volgens gegevens uit lokale gezondheidsonderzoeken van de GGD is de prevalentie van het actuele cannabisgebruik onder 12-18 jarigen in gemeenten in het verzorgingsgebied van Helmond als volgt:

- Helmond: 4%
- Asten: 5%
- Deurne: 2%
- Geldrop-Mierlo: 5%
- Gemert-Bakel: 3%
- Laarbeek: 7%
- Nuenen c.a.: 4%
- Someren: 2%

Conclusie 1

- Het verzorgingsgebied van de gemeente Helmond telt naar schatting 10.741 (5.577 + 5.164) actuele gebruikers van cannabis, waarvan 9.959 18 jaar of ouder zijn.

Toelichting

Om het aantal actuele cannabisgebruikers te bepalen hebben we het aantal inwoners van de gemeente Helmond vermenigvuldigd met het percentage actuele gebruikers op basis van stedelijkheid. Het gaat naar schatting om 5.577 actuele gebruikers, waarvan 5.300 18 jaar en ouder zijn (zie tabel 2).

Tabel 2 Schatting aantal actuele cannabisgebruikers in de gemeente Helmond per 01-01-2020

	Aantal inwoners	Percentage actuele cannabisgebruikers	Schatting aantal actuele cannabisgebruikers
12-18	6.932	4%	277
18+	85.491	6,2%	5.300
Totaal 12+	92.423	-	5.577

Bronnen: CBS-Statline (2020), GGD Zuidoost Brabant (2020) en Nationale Drug Monitor (2019)

Op vergelijkbare wijze schatten we het aantal actuele gebruikers voor de gemeenten in het secundaire verzorgingsgebied van de gemeente Helmond op 5.164. Daarvan zijn 4.659 gebruikers 18 jaar of ouder (zie tabel 3).

Tabel 3 Schatting aantal actuele cannabisgebruikers in de gemeente Helmond per 01-01-2020

	Gemeente	Aantal inwoners	Percentage actuele cannabisgebruikers	Schatting aantal actuele cannabisgebruikers
12-18	Asten	1.207	5%	60
	Deurne	2.198	2%	44
	Geldrop-Mierlo	2.717	5%	136
	Gemert-Bakel	2.060	3%	62
	Laarbeek	1.621	7%	113
	Nuenen c.a.	1.607	4%	64
	Someren	1.255	2%	25
Totaal 12-18		12.665	-	505
18+	Asten	15.514	2,5%	388
	Deurne	30.273	2,5%	757
	Geldrop-Mierlo	37.009	3,1%	1.147
	Gemert-Bakel	28.663	2,5%	717
	Laarbeek	20.902	2,5%	523
	Nuenen c.a.	21.776	3,1%	675
	Someren	18.113	2,5%	453
Totaal 18+		172.250	-	4.659
Totaal 12+		184.915	-	5.164

Bronnen: CBS-Statline (2020), GGD Zuidoost Brabant (2020) en Nationale Drug Monitor (2019)

Aanname 3

- De cannabis die jongeren onder de 18 jaar krijgen of kopen van vrienden is voor het overgrote deel afkomstig uit een coffeeshop.

Toelichting

Het landelijk coffeeshopbeleid stelt dat jongeren onder de 18 jaar niet in coffeeshops mogen komen. De cannabis die zij gebruiken krijgen of kopen zij daarom vaak van vrienden. Bekend is dat deze vrienden de cannabis vaak in een coffeeshop kopen. Wanneer we bezoekers van coffeeshops vragen naar hun bezoekfrequentie en de hoeveelheid cannabis die zij kopen dan is de doorverkoop aan minderjarigen daarin verdisconteerd. We hoeven de actuele gebruikers tussen de 12 en 18 jaar dus niet mee te nemen bij het berekenen van de marktruimte voor coffeeshops, omdat zij anders dubbel worden geteld.

Aanname 4

- Ten hoogste 11% van de cannabisgebruikers kweekt zelf cannabis en is geheel zelfvoorzienend, hetgeen betekent dat ten minste 89% van de gebruikers (18+) cannabis in een coffeeshop koopt.

Toelichting

Het is bekend dat gebruikers hun cannabis voornamelijk en bij voorkeur in een coffeeshop kopen. Toch is er ook een deel van de gebruikers dat in de eigen behoefte voorziet door zelf cannabis te kweken. Het hoogste percentage zelfkwekers dat in onderzoek is gevonden bedraagt 11%. Het betrof een studie onder bijna 1.000 bezoekers van coffeeshops in 14 gemeenten.[9] Gebruikers die op deze wijze in hun eigen behoefte voorzien, zullen we niet of nauwelijks aantreffen in een coffeeshop. We corrigeren hiervoor in de berekening.

Conclusie 2

- Het verzorgingsgebied van de gemeente Helmond telt in totaal 8.864 actuele gebruikers (18+) die hun cannabis in de coffeeshop kopen.

Toelichting

Voor het verzorgingsgebied van de gemeente Helmond komen we (afgerond) op (9.959 * 0,89 =) 8.864 actuele cannabisgebruikers van cannabis die gebruik maken van de Helmondse coffeeshop om hun cannabis te kopen (tabel 4).

Tabel 4 Schatting aantal actuele cannabisgebruikers (18+) dat cannabis koopt in de Helmondse coffeeshop na correctie voor zelfkwekers

	Aantal actuele gebruikers (18+)	Percentage cannabisgebruikers dat koopt in/via een coffeeshop	Aantal actuele gebruikers (18+) dat koopt in de coffeeshop
Helmond	5.300	89%	4.717
Secundair verzorgingsgebied	4.659	89%	4.147
Totaal	9.959	89%	8.864

3.2 Koopfrequentie

De volgende stap betreft het berekenen van het aantal koopmomenten in de Helmondse coffeeshop op basis van het aantal actuele gebruikers en hun koopfrequentie. Er is echter geen informatie beschikbaar over het koopgedrag van bezoekers van de Helmondse coffeeshop. Om tot een inschatting te komen van het aantal koopmomenten maken we gebruik van de resultaten van enquêteonderzoek dat wij in de loop der jaren in een aantal gemeenten met een vergelijkbaar inwonertal en aantal coffeeshops hebben uitgevoerd.

[9] M. van Ooyen-Houben, B. Bieleman, D.J. Korf (2014). Coffeeshops, toeristen en lokale markt. Evaluatie van het Besloten Club- en het Ingezetenencriterium voor coffeeshops. WODC, Den Haag.

Veronderstelling 1

- De koopfrequentie van cannabisgebruikers uit het verzorgingsgebied van de gemeente Helmond is vergelijkbaar met die in vergelijkbare gemeenten met 1 of 2 coffeeshops en bedraagt gemiddeld 10 keer per maand.

Toelichting

In onderzoek onder coffeeshopbezoekers wordt meestal gevraagd met welke frequentie zij maandelijks een coffeeshop bezoeken om daar cannabis te kopen.[10] Uit eerder onderzoek is bekend dat het aantal koopmomenten afhankelijk is van de geografische ligging van de gemeente (vooral of het een grens of niet-grens gemeente betreft) en het aantal coffeeshops in de gemeente. We gaan er derhalve vanuit dat het aantal koopmomenten in de gemeente Helmond vergelijkbaar is met die van coffeeshopbezoekers in andere niet-grens gemeenten met 1 à 2 coffeeshops.

Veronderstelling 2

- De 8.864 cannabisgebruikers kopen maandelijks gemiddeld 10 keer cannabis in een coffeeshop in de gemeente Helmond, waarmee het aantal koopmomenten (de koopfrequentie) 88.640 bedraagt.

Toelichting

Op basis van data uit eerder onderzoek ligt de koopfrequentie van coffeeshopbezoekers in vergelijkbare gemeenten met 1 of 2 coffeeshops zo rond de 10 keer per maand.[11,12] Tabel 5 laat zien dat het totaal aantal koopmomenten uitkomt op 88.640.

Tabel 5 Koopfrequentie cannabis in/via een coffeeshop in de gemeente Helmond

	Aantal actuele gebruikers (18+) dat koopt in/via de coffeeshop	Gemiddelde koopfrequentie per maand	Koopfrequentie per maand
Helmond	4.717	10	47.170
Secundaire verzorgingsgebied	4.147	10	41.470
Totaal	8.864	10	88.640

3.3 Kooporiëntatie: weglekken vraag Eindhoven

De kooporiëntatie van lokale cannabisgebruikers is afhankelijk van afstand, bereikbaarheid en het hebben van alternatieven in de omgeving. Ook voor Helmond geldt dat een deel van de vraag zal 'weglekken' naar nabijgelegen gemeenten die ook coffeeshops hebben. Daarbij moet vooral gedacht worden aan Eindhoven (momenteel 13 coffeeshops), maar ook Venray (2), Weert (2) en Venlo (3) zijn mogelijke alternatieven.

[10] J. Snippe, R. Nijkamp en B. Bieleman (2014). Onderzoek drugsbeleid Venlo: 2012-2013. St. INTRAVAL, Groningen-Rotterdam.
[11] M. van Ooyen-Houben, B. Bieleman, D.J. Korf (2014). Coffeeshops, toeristen en lokale markt. Evaluatie van het Besloten Club- en het Ingezetenencriterium voor coffeeshops. WODC, Den Haag.
[12] R. Mennes, M. Sijtstra, E. Cankor en B. Bieleman (2017). Onderzoek Ingezetenencriterium coffeeshops Sittard-Geleen en Roermond 2016. St. INTRAVAL, Groningen-Rotterdam.

Veronderstelling 3

- Verreweg het grootste deel van de 'weglekkende' vraag naar cannabisproducten in de gemeente Helmond vindt plaats in Eindhoven, omdat de sterke regionale oriëntatie op Eindhoven die we voor de horeca zien ook geldt voor de Eindhovense coffeeshops.

Toelichting

We mogen er, gezien de economische aantrekkingskracht van Eindhoven, van uitgaan dat de meeste vraag zal wegvloeien naar deze gemeente. De Metropoolregio Eindhoven behoort tot de economische kerngebieden van Nederland.[13] Voor alle vrijetijdsbestedingen, onder meer de horeca inclusief coffeeshops, geldt dat de oriëntatie op Eindhoven sterk is. De omzet ter plaatse in deze sector ligt in het algemeen ook hoger dan het landelijk gemiddelde.[14]

Conclusie 3

- Van de 88.640 koopmomenten lekken er 19.741 weg naar de gemeente Eindhoven. We gaan bij het berekenen van het aantal benodigde coffeeshops in Helmond uit van een koopfrequentie van (88.640-19.741=) 68.899 per maand.

Toelichting

Voor 2018 is op soortgelijke wijze uitgerekend wat de koopfrequentie is voor de Eindhovense coffeeshops.[15] Het ging om 256.376 aankopen per maand. Uit enquête onderzoek onder coffeeshopbezoekers in de gemeente Eindhoven uit dezelfde periode is tevens bekend hoeveel bezoekers van Eindhovense coffeeshops uit het verzorgingsgebied van Helmond afkomstig zijn. Tabel 6, waarin deze percentages zijn opgenomen, laat zien dat er 19.741 koopmomenten weglekken naar de nabijgelegen gemeente Eindhoven.

Tabel 6 Van de gemeente Helmond naar de gemeente Eindhoven weggelekte vraag naar cannabis

Gemeente	Koopfrequentie per maand Eindhovense coffeeshops	Percentage aangetroffen in Eindhovense coffeeshops	Schatting weggelekte koopfrequentie per maand Helmond
Asten	256.376	3,5%	8.973
Asten		0,5%	1.282
Deurne		0%	0
Geldrop-Mierlo		2,4%	6.153
Gemert-Bakel		0,5%	1.282
Laarbeek		0%	0
Nuenen c.a.		0,8%	2.051
Someren		0%	0
Totaal		7,7%	19.741

We merken hierbij op dat er in 2018 in Eindhoven 12 coffeeshops waren vergund en gevestigd. Het coffeeshopbeleid van Eindhoven staat een maximum van 15 coffeeshops

[13] Rabobank, AnalyZus en Ik Onderneem! (2017). Metropool regio Eindhoven. Koopstromenonderzoek in de MRE. Ik Onderneem!, Eindhoven.
[14] Idem.
[15] J. Snippe, R. Mennes, B. Bieleman (2019). De markt voor coffeeshops in de gemeente Eindhoven. Breuer&Intraval, Groningen.

binnen de gemeentegrenzen toe. De laatste jaren is een trend waarneembaar waarbij gemeenten het aantal coffeeshops steeds vaker nader willen afstemmen met het maximum dat in het lokale beleid is vastgesteld.[16] Het is daarom onze verwachting, ook gezien de bovengemiddelde groei van de economie en de bevolking van de Metropoolregio Eindhoven, dat het aantal Eindhovens coffeeshops eerder toe- dan af zal nemen. De vraag die vanuit de gemeente Helmond weglekt naar de gemeente Eindhoven zal in de toekomst derhalve ook eerder toe- dan afnemen.

3.4 Kooporiëntatie: weglekken vraag andere alternatieven

Voor de andere mogelijke alternatieven voor coffeeshopbezoekers (Venray, Weert en Venlo) kan een dergelijke berekening niet worden gemaakt. De koopfrequenties in deze gemeenten zijn niet bekend en ook zijn er geen gegevens beschikbaar over de herkomst van coffeeshopbezoekers in deze gemeenten. We kunnen dus niet nagaan of actuele gebruikers uit het verzorgingsgebied van Helmond gebruik maken van de coffeeshops in deze alternatieve gemeenten. Wel kan worden beredeneerd dat de vraag die naar deze gemeenten zal weglekken beperkt is.

Veronderstelling 4

- De vraag die uit Helmond weglekt naar Venray, Weert en Venlo is zodanig beperkt dat deze verwaarloosbaar is. We corrigeren hier in de berekening daarom niet voor.

Toelichting

Wat betreft eerder onderzoek kan voor de andere alternatieve gemeenten alleen geput worden uit studies naar het coffeeshopbezoek in Venlo. Op basis daarvan is bekend dat slechts twee procent van de bezoekers van Venlose coffeeshops niet uit de omgeving, maar elders uit Nederland afkomstig is.[17] We mogen er gezien de afstand tussen Helmond en Venlo (zo'n 45 km) vanuit gaan dat een verwaarloosbaar deel van die twee procent uit het verzorgingsgebied van Helmond afkomstig is. De koopfrequentie die naar deze gemeente weglekt is op basis van deze gegevens vrijwel nihil.

We gaan er in dit onderzoek vanuit dat een soortgelijke redenering ook opgaat voor de gemeenten Venray en Weert. Bekend is dat de kooporiëntatie van cannabisconsumenten vooral afhankelijk is van de kwaliteit van het aanbod, de prijs, de afstand en de bereikbaarheid. Op basis van grote landelijke onderzoeken kan worden geconcludeerd dat er wat betreft kwaliteit en prijs onderling weinig verschillen zijn tussen coffeeshops.[18] De afstand en bereikbaarheid van een coffeeshop of gemeente geeft doorgaans de doorslag bij de keuze van de consument voor de ene of andere coffeeshop. Bovendien heeft, zoals eerder gezegd, Eindhoven in het algemeen een grote (horeca-)aantrekkingskracht en kooporiëntatie voor de omgeving.

[16] R. Mennes, I. Schoonbeek, J. van der Molen, B. Bieleman (2019). Coffeeshops in Nederland 2018. Breuer&Intraval, Groningen-Rotterdam.
[17] J. Snippe, R. Nijkamp en B. Bieleman (2014). Onderzoek drugsbeleid Venlo: 2012-2013. St. INTRAVAL, Groningen-Rotterdam.
[18] Zie o.a. M. van Ooyen-Houben, B. Bieleman, D.J. Korf (2014). Coffeeshops, toeristen en lokale markt. Evaluatie van het Besloten Club- en het Ingezetenencriterium voor coffeeshops. WODC, Den Haag.

Voor de meeste gemeenten in het verzorgingsgebied van Helmond geldt dat de afstand tot Venray en Weert groter is dan die tot Helmond. Alleen de actuele gebruikers uit de gemeente Deurne (alternatief: Venray), Someren en Asten (alternatief: Weert) zouden wat betreft ligging en bereikbaarheid voor één van deze alternatieven kunnen kiezen. Het gaat dus om een zeer klein gedeelte van de actuele gebruikers uit het verzorgingsgebied van de gemeente Helmond. Bovendien zal de keuze van dit beperkte deel cannabisconsumenten naar verwachting vaker in het voordeel van Helmond uitvallen, vanwege het grotere aanbod aan winkels en voorzieningen ten opzichte van Venray en Weert.

Al met al, is onze veronderstelling dat de vraag die naar de drie andere alternatieve gemeenten weglekt zo beperkt is dat deze verwaarloosbaar is. Om dit exact te kunnen bepalen zouden aanvullende onderzoeksgegevens moeten worden verzameld over het bezoek- en koopgedrag van de coffeeshopbezoekers in Helmond en de situatie in Venlo, Venray en Weert.

4. NORM VOOR PRODUCTIVITEIT

In de vorige stap is de vraagzijde van de markt in de gemeente Helmond in kaart gebracht. Hoeveel coffeeshops er nodig zijn om in de vraag te kunnen voorzien is tevens afhankelijk van het reeds bestaande aanbod. Daarom stellen we in deze volgende stap de grootte van een zogenoemde 'norm voor productiviteit' vast. Het betreft een verhoudingsgetal tussen het geschatte aantal koopmomenten in een gemiddelde Nederlandse coffeeshop en het geschatte aantal koopmomenten in de coffeeshop in Helmond. Op basis hiervan kan worden bepaald hoe groot het lokale aanbod zou moeten zijn om in dat aantal koopmomenten in Helmond te kunnen voorzien.

4.1 Prevalentie cannabisgebruik 18+

De omzet van een Nederlandse coffeeshop is afhankelijk van het aantal (percentage) gebruikers. Het gebruik van cannabis op landelijk niveau kan worden vastgesteld aan de hand van enquêteonderzoek. In gezondheidsenquêtes wordt respondenten onder meer gevraagd of zij in hun leven (ooit-gebruik), het afgelopen jaar (recent gebruik) en de afgelopen vier weken (actueel gebruik) cannabis hebben gebruikt.

Aanname 5
- Van de Nederlandse bevolking van 18 jaar en ouder heeft 4,6% in de afgelopen maand cannabis gebruikt.

Toelichting
Consumptie van cannabis (wiet of hasj) komt volgens de Nationale Drug Monitor het meest voor onder jongvolwassenen van 20 tot en met 24 jaar (zie figuur 1).[19] Bijna de helft van de twintigers heeft ervaring met cannabis, vergeleken met ongeveer een derde van de dertigers en 18- en 19-jarigen. Een groot deel van degenen die ooit cannabis hebben gebruikt stopt daar op latere leeftijd mee. In de oudere leeftijdsgroepen gebruiken naar verhouding nog maar weinig mensen cannabis. Met name het actuele gebruik is laag. Minder dan 3% van de 50-64-jarigen en minder dan 1% van de 65-plussers gebruikte in de afgelopen maand cannabis.

In Nederland heeft bijna een kwart (23,7%) van de bevolking van 18 jaar en ouder in 2018 ooit in het leven wel eens cannabis gebruikt. Het percentage gebruikers in het afgelopen jaar en in de afgelopen maand ligt beduidend lager: respectievelijk 7,5% en 4,6%.

[19] Trimbos-instituut en WODC (2018). Nationale Drug Monitor. Jaarbericht 2018. Trimbos-instituut, Utrecht.

Figuur 1 Cannabisgebruik in Nederland naar leeftijdsgroep en voor totale bevolking 18+, in %

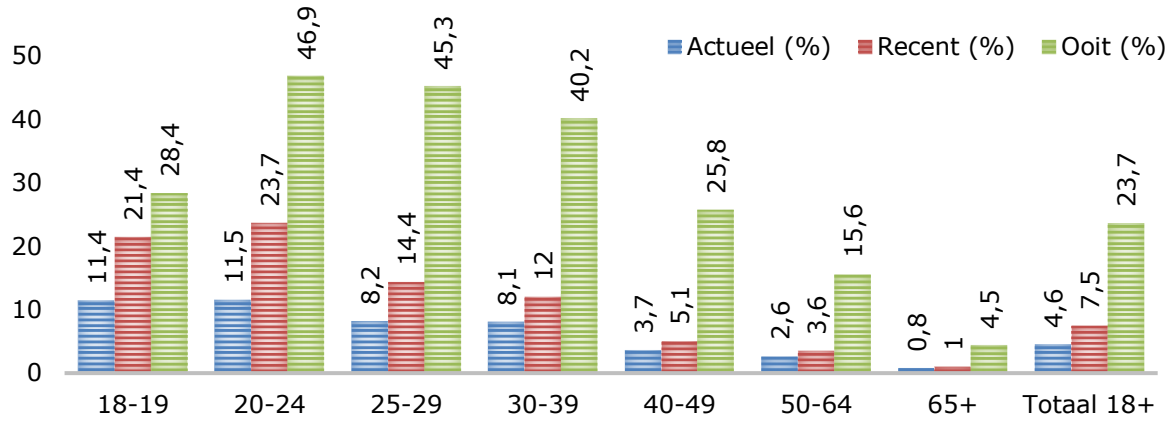

	18-19	20-24	25-29	30-39	40-49	50-64	65+	Totaal 18+
Actueel (%)	11,4	11,5	8,2	8,1	3,7	2,6	0,8	4,6
Recent (%)	21,4	23,7	14,4	12	5,1	3,6	1	7,5
Ooit (%)	28,4	46,9	45,3	40,2	25,8	15,6	4,5	23,7

Bron: Nationale Drug Monitor (2019) | Peiljaar: 2018

4.2 Bepalen van de norm

Voor de berekening van het benodigde aantal coffeeshops in Helmond is het gemiddeld aantal koopmomenten van cannabis in Nederlandse coffeeshops per maand bepaald en als norm voor productiviteit toegepast in ons model (tabel 7).[20]

Aanname 6

- Het gemiddeld aantal koopmomenten per maand in coffeeshops in Nederland in 2020 (exclusief buitenlands toerisme) bedraagt 10.136.

Toelichting

Het aantal inwoners van Nederland van 18 jaar en ouder (14,1 miljoen) hebben we vermenigvuldigd met de actuele prevalentie van cannabisgebruik (4.6%), het percentage gebruikers dat de cannabis in coffeeshops koopt (89%) en de gemiddelde koopfrequentie per maand (10). Het totale aantal maandelijkse koopmomenten (5,76 miljoen) delen we door het totale aantal coffeeshops in Nederland (567).[21] De normatieve productiviteit voor een coffeeshop komt hiermee op ruim 10.160 koopmomenten per maand. Er is hierbij echter geen rekening gehouden met de unieke situatie qua coffeeshops in Amsterdam.

[20] L. Heestermans, W. Kroesen, A. Verkennis (2017). De markt voor coffeeshops in de gemeente Rotterdam 2016-2021. Ecorys, Rotterdam.
[21] R. Mennes, I. Schoonbeek, J. van der Molen, B. Bieleman (2019). Coffeeshops in Nederland 2018. Breuer&Intraval, Groningen-Rotterdam.

Tabel 7 Normatieve productiviteit: gemiddeld aantal cannabis kopende bezoekers van coffeeshops in Nederland per maand in 2020 (exclusief buitenlands toerisme)

Inwoners Nederland 18+ [a]	14.070.340
Actueel gebruik cannabis 18+ [b]	4,6%
Aandeel coffeeshops bij verwerving cannabis [c]	89%
Koopfrequentie cannabis in coffeeshops per maand [c]	10
Aantal koopmomenten in coffeeshops per maand	5.760.397
Aantal coffeeshops in Nederland [d]	567
Gemiddeld aantal koopmomenten cannabis per coffeeshop	10.160

Bron: [a] CBS-statline (2020); [b] Nationale Drug Monitor (2018); [c] Van Ooyen-Houben e.a. (2014); [d] Mennes e.a. (2019).

Veronderstelling 5

- De normatieve productiviteit van coffeeshops in Nederland wordt sterk beïnvloed door de unieke situatie in Amsterdam waar een derde van alle coffeeshops is gevestigd.

Toelichting

In de bovenstaande tabel is geen rekening gehouden met het feit dat de normatieve productiviteit sterk wordt beïnvloed door de coffeeshops in Amsterdam. In Amsterdam is een derde deel van de coffeeshops in Nederland gevestigd. Het percentage van de bevolking dat cannabis gebruikt is onvoldoende om dit grote aantal coffeeshops te verklaren. Er zijn ook coffeeshops in Amsterdam die zich vooral of vrijwel uitsluitend richten op de miljoenen buitenlandse toeristen die Amsterdam jaarlijks bezoeken. Het rekenmodel houdt echter geen rekening met buitenlandse bezoekers. Dit stuwt de bezoekersaantallen en daarmee de normatieve productiviteit fors omhoog en werkt verstorend wanneer we een landelijk gemiddelde willen berekenen.

Aanname 7

- Het gemiddeld aantal koopmomenten per maand in coffeeshops in Nederland in 2020 (exclusief buitenlands toerisme) bedraagt 13.693 los van de unieke situatie in Amsterdam.

Toelichting

Om die reden hebben we bij het berekenen van de normatieve productiviteit een correctie toegepast waarbij we de Amsterdamse coffeeshops en de inwoners van Amsterdam van 18 jaar en ouder buiten beschouwing laten. In tabel 8 zien we dat met dit model het gemiddeld aantal maandelijkse koopmomenten stijgt naar 13.693 per coffeeshop.

Tabel 8 Normatieve productiviteit: gemiddeld aantal cannabis kopende bezoekers van coffeeshops in Nederland (exclusief Amsterdam) per maand in 2020 (exclusief buitenlands toerisme)

Inwoners Nederland 18+ [a]	13.345.164
Actueel gebruik cannabis 18+ [b]	4,6%
Aandeel coffeeshops bij verwerving cannabis [c]	89%
Koopfrequentie cannabis in coffeeshops per maand [c]	10
Aantal koopmomenten in coffeeshops per maand	5.463.510
Aantal coffeeshops in Nederland [d]	399
Gemiddeld aantal koopmomenten cannabis per coffeeshop	13.693

Bron: [a] CBS-statline (2020); [b] Nationale Drug Monitor (2018); [c] Van Ooyen-Houben e.a. (2014); [d] Mennes e.a. (2019).

5. CONCLUSIE: SCHATTING VAN DE MARKTRUIMTE

In dit hoofdstuk beantwoorden we de probleemstelling van de eerste onderzoeksfase aan de hand van de uitkomsten van het rekenmodel. Met behulp van gegevens uit eigen onderzoek en openbare bronnen - zoals CBS-gegevens, bestaande prevalentieonderzoeken naar cannabisgebruik en onderzoek onder coffeeshopbezoekers - hebben we een inschatting gemaakt van de marktruimte voor coffeeshops in Helmond. We pasten dezelfde methode en benadering eerder met succes toe op de situatie in Eindhoven (2019) en in Amsterdam (2020). De probleemstelling luidt als volgt:

Hoeveel coffeeshops zouden in Helmond gevestigd kunnen zijn, als uitsluitend naar de vraag naar en het bestaande aanbod van cannabisproducten in de gemeente Helmond en de regio (met name Eindhoven) wordt gekeken?

5.1 Uitkomst van het rekenmodel

Met de normatieve productiviteit voor de coffeeshopbranche kunnen we de marktruimte voor coffeeshops schatten en berekenen hoeveel coffeeshops er in de gemeente Helmond nodig zouden zijn om volledig aan de vraag van de cannabisgebruikers in het verzorgingsgebied te voldoen.

Conclusie 5

- Op basis van onze berekening schatten we dat er in de gemeente Helmond marktruimte is voor vijf coffeeshops. Volgens het huidige beleid mag er maximaal één worden toegestaan binnen de gemeentegrenzen.

Toelichting

We hebben de berekening voor het benodigde aantal coffeeshops uitgevoerd op basis van de landelijke norm voor productiviteit van 13.693 koopmomenten (waarbij we de unieke situatie in Amsterdam niet hebben meegenomen). De resultaten zijn weergegeven in tabel 9 en laten zien dat er naar schatting vijf coffeeshops nodig zouden zijn om volledig in de regionale vraag naar cannabisproducten te kunnen voorzien.

Tabel 9 Benodigd aantal coffeeshops in de gemeente Helmond op basis van landelijke normatieve productiviteit (exclusief Amsterdam)

	Aantal koopmomenten per maand	Normatieve productiviteit	Benodigd aantal coffeeshops
Helmond	47.170	13.693	3,4
Secundair verzorgingsgebied	41.470	13.693	3
'Weggelekte' vraag (m.n. Eindhoven)	- 19.741	13.693	- 1,4
Totaal	**68.899**	**13.693**	**5**

5.2 Aantal extra coffeeshops

Conclusie 6

- Het aantal extra Helmondse coffeeshops dat nodig zou zijn om volledig in de regionale vraag naar cannabisproducten te voorzien ligt naar onze schatting tussen de 1 en de 4.

Toelichting

We schatten op basis van onze berekening dat er in de gemeente Helmond marktruimte is voor maximaal vijf coffeeshops. Volgens het huidige beleid mag er maximaal één worden toegestaan binnen de gemeentegrenzen, hetgeen momenteel ook het geval is. Naar onze onderbouwde schatting is er marktruimte voor meer coffeeshops, maar het reikt te ver om te concluderen dat er ruimte is voor exact vier extra coffeeshops. Onze schatting berust immers op verscheidene aannames en veronderstellingen.

Wel mag worden geconcludeerd dat het extra aantal coffeeshops dat nodig is om volledig in de vraag te voorzien zo tussen de 1 en de 4 ligt. Omdat we er in onze berekening beargumenteerd vanuit zijn gegaan dat de vraag die weglekt naar andere gemeenten met coffeeshops nihil is (met uitzondering van Eindhoven) moet onze schatting op basis van het model waarschijnlijk eerder worden gezien als een maximum dan als een minimum.

Hoe de resultaten van deze eerste onderzoeksfase moeten worden geïnterpreteerd gezien de lokale context is onderwerp van de tweede onderzoeksfase.

DEEL II • INTERPRETATIE IN DE LOKALE CONTEXT

6. PROBLEEMSTELLING EN ONDERZOEKSOPZET DEEL II

Het rekenmodel uit de eerste fase laat zien dat er naar schatting marktruimte is voor meer dan één coffeeshop in de gemeente Helmond. Het aantal extra coffeeshops om volledig in de vraag naar cannabisproducten te voorzien ligt zo tussen de 1 en de 4. In de tweede fase is onderzocht hoe de uitkomsten van het rekenmodel geïnterpreteerd moeten worden gezien de lokale context. Daarbij is niet uitsluitend aandacht besteed aan de vraag naar en het aanbod van cannabis zoals in de eerste onderzoeksfase, maar ook naar de bekende effecten van het vestigen van coffeeshops, de aanwezigheid van straathandel, preventie van het gebruik van drugs en ontwikkelingen in nabijgelegen gemeenten met coffeeshops.

6.1 Probleemstelling

Om een realistische en afgewogen aanname te doen over het aantal extra benodigde coffeeshops in de gemeente Helmond zijn aanvullende onderzoeksgegevens verzameld door middel van een literatuurscan, interviews met betrokkenen en tellingen van coffeeshopbezoeken. In dit deel van het rapport doen we verslag van de bevindingen van de tweede fase. De probleemstelling luidt als volgt:

Wat is een realistische aanname als het gaat om het aantal coffeeshops in Helmond gezien: (a) de bezoekersstromen van de huidige coffeeshop; (b) de aard en omvang van de straathandel; (c) de situatie omtrent preventie van softdrugsgebruik en; (d) de niet-benutte ruimte binnen het maximumstelsel voor coffeeshops in de nabijgelegen gemeente Eindhoven?

Ten opzichte van de eerste onderzoeksfase betekent dit zowel een verbreding van het perspectief en de vraagstelling, als een verfijning van de schatting van het aantal coffeeshops.

6.2 Onderzoeksopzet

Voor de tweede onderzoeksfase zijn in aanvulling op de eerste fase drie verschillende onderzoeksactiviteiten verricht, namelijk het uitvoeren van een literatuurscan, het tellen van het aantal coffeeshopbezoeken bij de huidige coffeeshop en het afnemen van interviews met betrokkenen.

Literatuurscan

We hebben een literatuurscan uitgevoerd om informatie te verzamelen die relevant is voor de Helmondse situatie inzake coffeeshops Hierover is bij Breuer&Intraval al veel kennis en literatuur aanwezig. We hebben vooral geput uit onze eigen lokale en landelijke

onderzoeken naar coffeeshops en specifiek de reeksen 'Coffeeshops in Nederland' en de 'Monitor ontwikkelingen coffeeshopbeleid' waarmee we al jaren het coffeeshopbeleid en enkele daaraan gerelateerde fenomenen in Nederland monitoren. Andere bronnen zijn voortgekomen uit snelle zoekslagen in elektronische databases.

Tellingen coffeeshopbezoeken

Om het aantal koopmomenten in de Helmondse coffeeshop inzichtelijk te maken zijn tellingen verricht van het aantal bezoeken. Gedurende drie representatieve dagen is verspreid over de openingstijden van de coffeeshop het aantal binnengaande coffeeshopbezoekers per vijf minuten geteld. In totaal is bij de shop 97 keer geteld. Er is een gemiddeld aantal bezoekers per week berekend, dat vervolgens is geëxtrapoleerd om tot het maandelijks aantal bezoekers te komen.

Bij het schatten van het aantal coffeeshopbezoekers zijn de volgende veronderstellingen gedaan: 1. de tellingen bij de coffeeshop zijn representatief voor de openingstijden van de shop gedurende de dag; 2. het aantal bezoekers op woensdag en donderdag is representatief voor het aantal bezoekers op maandag en dinsdag; 3. het aantal bezoekers op vrijdag is representatief voor het aantal bezoekers op zaterdag en zondag.

Coronacrisis (uitbraak Covid-19)

De coronacrisis in Nederland heeft vrijwel zeker een effect gehad op de tellingen. Ten tijde van het onderzoek had de coffeeshop alleen een afhaalfunctie en geen zitgelegenheid. Ook laat onderzoek zien dat de coronacrisis van invloed is op de mate waarin cannabis wordt geconsumeerd.[22] De specifieke gevolgen voor het bezoek en het koopgedrag van cannabisconsumenten zijn nog niet bekend, maar verondersteld mag worden dat ook hierin veranderingen zijn opgetreden ten opzichte van de reguliere situatie. De schattingen in dit deel van het rapport zijn bruikbaar voor de doeleinden van dit onderzoek, omdat zij ons een indicatie geven van het aantal bezoekers van de Helmondse coffeeshop; ook onder normale omstandigheden.

Interviews met betrokkenen

Tevens zijn interviews gehouden met betrokken stakeholders in de gemeente Helmond, waaronder de burgemeester, gemeenteambtenaren van betrokken afdelingen (OOV en vergunningen), politiefunctionarissen, medewerkers van verslavingszorg en jongerenwerkers. De stakeholders zijn bevraagd over de geschiedenis van het coffeeshopbeleid in de gemeente Helmond, de huidige situatie inzake coffeeshops, de aard en omvang van straathandel en de aantrekkingskracht van coffeeshops in de nabijgelegen gemeente Eindhoven. In totaal hebben zes interviews met 13 personen plaatsgevonden.

6.3 Leeswijzer deel II

Het Nederlandse drugsbeleid stelt dat zowel landelijk als lokaal wordt beoogd dat de markt voor softdrugs gescheiden zou moeten blijven van de markt voor harddrugs, dat overlast en verstoring van de openbare orde wordt voorkomen dan wel beheerst en dat

[22] Vercoulen, E., Miltenburg, C. van, Rigter, S en Laar, M. van (2021). De invloed van COVID-19 en de coronamaatregelen op cannabisgebruik. Trimbos-instituut, Utrecht.

gezondheidsrisico's - met name voor jongeren - door middel van preventie en voorlichting zoveel mogelijk moeten worden beperkt.[23] Coffeeshops spelen daar een cruciale rol in. In de rapportage over de tweede onderzoeksfase gaan we in op welke rol ze kunnen spelen in de Helmondse situatie betreffende deze aandachtsgebieden. Achtereenvolgens worden de illegale handel in softdrugs (hoofdstuk 7), de leefbaarheid van publieke ruimten (hoofdstuk 8) en het aspect van volksgezondheid en preventie (hoofdstuk 9) behandeld.

[23] Ministerie van VWS, Ministerie van Justitie, Ministerie van Binnenlandse Zaken (1995). Het Nederlandse drugsbeleid. Continuïteit en verandering. Ministerie van VWS / Ministerie van Justitie / Ministerie van Binnenlandse Zaken, Rijswijk.

7. ILLEGALE HANDEL IN DRUGS

Uit het eerste deel van dit onderzoek blijkt dat het verzorgingsgebied van de gemeente Helmond naar schatting 8.864 actuele cannabisgebruikers (18+) telt die hun cannabis in een coffeeshop (zouden kunnen) kopen. Deze 8.864 cannabisgebruikers kopen naar verwachting maandelijks gemiddeld 10 keer cannabis, waarmee het aantal potentiële koopmomenten (de koopfrequentie) in de Helmondse coffeeshop 88.640 bedraagt.

Ook lieten we zien, dat van deze 88.640 potentiële koopmomenten er naar schatting 19.741 weglekken naar de gemeente Eindhoven. De coffeeshops daar trekken immers ook bezoekers aan uit de gemeenten die onder het verzorgingsgebied van Helmond vallen. De coffeeshop in Helmond krijgt dus in potentie (88.640 - 19.741 =) 68.899 koopmomenten per maand te verwerken.

In dit hoofdstuk gaan we er op in hoe dit aantal potentiële koopmomenten zich verhoudt tot het daadwerkelijke aantal koopmomenten bij de Helmondse coffeeshop en wat dit impliceert wat betreft de omvang van de straathandel in de gemeente. Hiervoor putten we uit de door ons verrichte tellingen bij de coffeeshop en de informatie uit de interviews met stakeholders.

7.1 Koopmomenten Helmondse coffeeshop

Bevinding 1

- De Helmondse coffeeshop wordt niet veel drukker bezocht dan andere (niet-Amsterdamse) coffeeshops.

Toelichting

Op basis van de eerste onderzoeksfase schatten we het gemiddeld aantal koopmomenten per maand in een gemiddelde Nederlandse coffeeshop in 2020 (exclusief buitenlands toerisme) op 13.693 (als we de unieke situatie in Amsterdam buiten beschouwing laten). Een 'gemiddelde' niet-Amsterdamse coffeeshop krijgt ongeveer dit aantal koopmomenten per maand te verwerken.

Als we dit vergelijken met het aantal geschatte coffeeshopbezoeken van de Helmondse coffeeshop, dan zien we dat deze iets lager scoort met gemiddeld 11.654 koopmomenten per maand (figuur 2). Rondom deze schatting zijn betrouwbaarheidsmarges berekend (ondergrens: 10.612 koopmomenten; bovengrens: 12.700 koopmomenten). We kunnen met 95% zekerheid stellen dat het daadwerkelijke aantal coffeeshopbezoeken tussen deze twee waarden zal liggen.

Op basis hiervan concluderen we dat de Helmondse coffeeshop qua bezoekaantallen niet al te veel afwijkt van andere (niet-Amsterdamse) coffeeshops. Het is er in elk geval niet

veel drukker. Dit is in overeenstemming met het beeld dat uit de interviews naar voren komt en hetgeen onze eigen onderzoekers hebben waargenomen. Volgens de betrokken stakeholders zijn er geen tekenen van overvraging van de coffeeshop, zoals lange rijen en verkeersopstoppingen. Ook de onderzoekers zelf hebben deze tekenen niet waargenomen tijdens het verrichten van de tellingen.

Figuur 2 Geschat aantal coffeeshopbezoeken bij de Helmondse coffeeshop per maand, in absolute aantallen, met betrouwbaarheidsmarges (95%) (N=97)

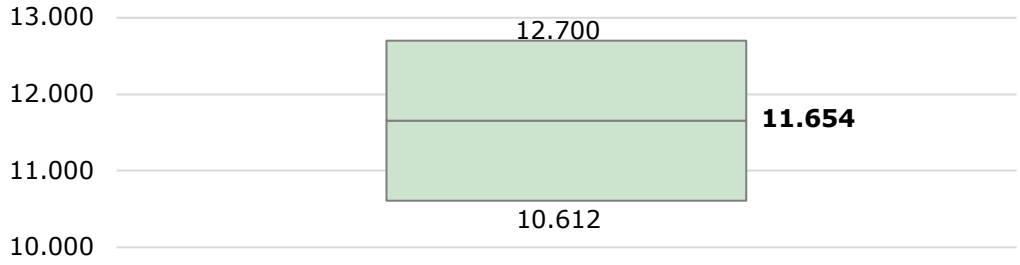

7.2 Illegale koopmomenten

Bevinding 2

- Er lijkt sprake van niet-geringe (straat)handel in softdrugs in de gemeente Helmond. Een groot deel van de koopmomenten van cannabis (57.245) vindt naar verwachting buiten de coffeeshop - op illegale wijze - plaats.

Toelichting

Er blijven 57.245 (= 68.899 - 11.654) koopmomenten over, waarvoor geldt dat het niet waarschijnlijk is dat deze in de Helmondse of Eindhovense coffeeshops plaatsvinden. Dit impliceert dat er volgens onze berekening in het verzorgingsgebied van Helmond op aanzienlijke schaal op illegale wijze buiten de coffeeshops softdrugs worden gekocht.

In de interviews is de aard en omvang van (straat)handel in drugs (zowel soft- als harddrugs) steeds onderwerp van gesprek geweest. Verschillende stakeholders vanuit diverse invalshoeken geven in de interviews aan dat er in de gemeente Helmond sprake is van hardnekkige veiligheidsproblematiek, waarvan de (straat)handel in drugs onderdeel uitmaakt. De handel in drugs is volgens hen onderdeel van een breder palet aan overlastgevende en ondermijnende gedragingen met een negatieve invloed op de leefbaarheid in de gemeente. Ook de Galan Groep concludeert in een quick-scan dat de problematiek in de gemeente Helmond bovengemiddeld en hardnekkig is.[24] Onder meer in de binnenstad is sprake van problematiek met een grootstedelijk karakter die bovendien verweven is met economische en sociale problematiek.

Alle bronnen wijzen erop dat er in de gemeente Helmond in bovengemiddelde mate (straat)handel in drugs plaatsvindt. De vraag rijst op welke wijze er in soft- en harddrugs wordt gehandeld, of deze markten vermengd zijn en waarom cannabisconsumenten er voor kiezen om op illegale wijze hun cannabis te kopen.

[24] Galan Groep (2020). Quick scan Veiligheidsaanpak Gemeente Helmond. Galan Groep, Baarn.

Bevindingen 3 en 4

- De illegale markten van soft- en harddrugs in de gemeente Helmond lijken van elkaar te zijn gescheiden.
- Een groot aantal koopmomenten van cannabis vindt buiten de coffeeshop - op illegale wijze - plaats, maar de negatieve impact daarvan op de leefbaarheid is beperkt; zeker in vergelijking met de negatieve impact van de straathandel in harddrugs.

Toelichting

Op basis van de interviews met de stakeholders kan worden geconcludeerd dat er in Helmond een duidelijke scheiding is tussen de illegale markt voor softdrugs enerzijds en de illegale markt voor harddrugs anderzijds. Waar we in ander onderzoek doorgaans concluderen dat deze illegale markten in elkaar overvloeien (dealers bieden zowel soft- als harddrugs aan) is dat hier niet of nauwelijks het geval volgens de stakeholders.[25]

De illegale markt voor harddrugs zou zich vooral focussen op de verkoop van zwaar verdovende middelen, zoals cocaïne en heroïne waarbij dealers zich met name richten op de verkoop aan (dakloze) verslaafden. De verkoop vindt deels vanuit panden plaats, maar openbaart zich ook als de meest traditionele vorm van straathandel, waarbij personen zich in de openbare ruimte ophouden om drugs aan te prijzen en te verkopen. Vooral van deze laatste vorm is bekend dat het - vanwege de zichtbaarheid van de illegale activiteiten - een zwaarder stempel drukt op de beleving van de openbare ruimte en dat dit de leefbaarheid van buurten negatief kan beïnvloeden.[26,27] De handhavende instanties geven aan dat de aanpak van de illegale verkoop van harddrugs hoge prioriteit geniet.

Bij softdrugs lijkt het veelal te gaan om de handel vanuit panden of '06-dealers' c.q. 'wietkoeriers' die op bestelling (vaak via WhatsApp of Telegram) cannabis tot aan de deur brengen. Deze groep richt zich volgens de stakeholders primair op het verkopen van cannabis en biedt zo nu en dan ook partydrugs aan zoals ecstasy. De illegale markt voor softdrugs is gebouwd op vertrouwen, zo geven de stakeholders aan. Cannabisconsumenten hebben vaste dealers die zij vaak persoonlijk kennen en waarvan zij weten dat het product dat zij aanbieden van goede kwaliteit is. De klantenkring van dealers zou vooral bestaan uit familie, vrienden en kennissen.

De koopmomenten van cannabis die buiten de coffeeshop plaatsvinden zijn vooral heimelijk. Omdat de verkoop achter gesloten deuren plaats vindt is de negatieve impact op de leefbaarheid in de gemeente beperkt. De handhavende instanties die we hebben gesproken geven aan dat zij vrijwel geen meldingen van overlast over de handel in softdrugs ontvangen. Er wordt aan de bestrijding daarvan dan ook een lagere prioriteit gegeven. In de quick-scan van de Galan Groep is eveneens vermeld dat het aantal meldingen over overlast in verband met alcohol en drugs relatief gering is.

[25] Zie o.a. Mennes, R., J. Snippe, M. Sijtstra, B. Bieleman (2016). Lokaal gezien. Verdiepingsstudie monitor ontwikkelingen coffeeshopbeleid meting 2015/16. St. INTRAVAL, Groningen-Rotterdam.
[26] Mennes, R., J. Snippe, M. Sijtstra, B. Bieleman (2017) Lokaal bekeken. Verdiepingsstudie monitor ontwikkelingen coffeeshopbeleid meting 2016/17. St. INTRAVAL, Groningen-Rotterdam.
[27] Ooyen-Houben,M., B. Bieleman, D. Korf (2014). Coffeeshops, toeristen en lokale markt. Evaluatie van het Besloten club- en Ingezetenencriterium voor coffeeshop. Eindrapport. WODC, St. INTRAVAL, Bonger Instituut. Den Haag, Groningen, Amsterdam.

7.3 Mogelijke invloed extra coffeeshops op (straat)handel

Bevindingen 5 en 6

- Het vestigen van extra coffeeshops zal naar verwachting los staan van een aanzienlijke reductie van de zichtbare straathandel in harddrugs.
- Het vestigen van extra coffeeshops kan op de lange termijn een positieve bijdrage leveren aan het bestrijden van de heimelijke, illegale verkoop van softdrugs.

Toelichting

Op basis van de gevoerde gesprekken kan worden vastgesteld dat alleen het vestigen van extra coffeeshops naar verwachting niet zal leiden tot een reductie van de zichtbare straathandel in drugs. Immers, de drugshandel die nu zichtbaar is, concentreert zich volgens stakeholders voornamelijk rond de verkoop van harddrugs en de huidige kopers van harddrugs zijn niet of nauwelijks geïnteresseerd in het kopen van softdrugs en andersom. Met andere woorden, de illegale markten voor soft- en harddrugs lijken niet verweven, maar gescheiden van elkaar te zijn.

Bij verwevenheid van deze twee illegale markten zou de onwenselijke situatie ontstaan waarin gebruikers die op illegale wijze softdrugs kopen tegelijkertijd worden blootgesteld aan de verkoop van harddrugs. In dergelijke gevallen biedt vestiging van extra coffeeshops een oplossing: coffeeshops zijn uitermate geschikt gebleken als middel om de markten voor soft- en harddrugs van elkaar te scheiden.[28] Echter, in het geval van reeds gescheiden markten zoals in Helmond volgens de stakeholders het geval is, zal vestiging van extra coffeeshops vooral impact hebben op de markt voor softdrugs en niet op de markt voor harddrugs. Het ligt daarom niet in de lijn der verwachting dat de zichtbare overlast (die vooral het gevolg is van de illegale markt voor harddrugs) zal reduceren als gevolg van vestiging van extra coffeeshops. Immers, klanten van straatdealers die harddrugs verkopen zullen niet geïnteresseerd zijn in het aanbod van softdrugs van de nieuwe coffeeshops.[29]

Wel kan de vestiging van extra coffeeshops helpen om gebruikers die nu op illegale wijze hun softdrugs kopen (vanuit panden of via wietkoeriers) over te laten stappen naar het gedoogde aanbod. Omdat de illegale handel in softdrugs thans niet op straat, maar heimelijk achter gesloten deuren plaatsvindt kan dit op de lange termijn een positieve bijdrage leveren aan het uit het heimelijke halen hiervan. Dit kent vooral voordelen op het gebied van voorlichting c.q. preventie van het gebruik van cannabisproducten; een rol die in het Nederlandse drugsbeleid van oudsher ook bij coffeeshops wordt gestimuleerd (zie hoofdstuk 9). We benadrukken dat het alleen vestigen van extra coffeeshops niet voldoende zal zijn om dit doel te bereiken. Er zal tevens stevig en langdurig moeten worden ingezet op het doorbreken van vertrouwensrelaties tussen dealers en klanten, zodat deze softdrugsgebruikers ook daadwerkelijk in de nieuwe coffeeshops hun softdrugs gaan kopen.

[28] Zie o.a. Mennes, R., J. Snippe, M. Sijtstra, B. Bieleman (2016).
[29] Zie o.a. Mennes, R., J. Snippe, M. Sijtstra, B. Bieleman (2017).

8. LEEFBAARHEID PUBLIEKE RUIMTE

In de omgeving van coffeeshops kunnen voorvallen plaatsvinden die de beleving van de openbare ruimte - oftewel de leefbaarheid - negatief beïnvloeden. Het kan bijvoorbeeld gaan om een problematische verkeers- of parkeersituatie, hinder als gevolg van stank of geluid en overlast van hinderlijk gedrag van personen.[30] Het Nederlands drugsbeleid stelt dat deze problemen zoveel mogelijk moeten worden voorkomen of - als dat niet lukt - moeten worden beheerst.[31,32]

Over het algemeen lukt het om overlast te voorkomen of te beheersen: bovengenoemde problemen blijken de laatste jaren in beperkte mate rondom coffeeshops voor te komen. In de meeste gemeenten is de situatie in de directe omgeving van de coffeeshop vaak al jaren stabiel en beheersbaar. Als er zich problemen rondom coffeeshops voordoen dan gaat het voornamelijk om verkeersopstoppingen, parkeerproblemen en rondhangende personen. Het merendeel van coffeeshops neemt zelf (doorgaans succesvolle) maatregelen om overlast in de omgeving van de shop tegen te gaan.[33]

Ook in Helmond lijkt de situatie rondom de daar momenteel gevestigde coffeeshop stabiel en beheersbaar. In de directe omgeving van de coffeeshop rapporteren stakeholders geen problemen of zorgen. Wel baart de negatieve invloed van de reeds in het vorige hoofdstuk benoemde handel in harddrugs de betrokkenen zorgen. Die negatieve impact is volgens hen niet merkbaar in de directe omgeving van de coffeeshop, maar wel in andere delen van de gemeente.

8.1 Directe omgeving coffeeshop

Bevinding 7

- De invloed van de huidige coffeeshop in Helmond op de directe omgeving lijkt niet of nauwelijks af te wijken van die van een andere horecaonderneming of winkel.

Toelichting

In en rond de huidige Helmondse coffeeshop is geen sprake van bijzonderheden, aldus de stakeholders. Op dit moment zijn er geen signalen van excessieve overlast in de directe omgeving van de coffeeshop. De situatie wordt door betrokkenen omschreven als stabiel en beheersbaar. Er is in de jaren dat de shop op de huidige locatie is gevestigd slechts een handvol overlastmeldingen binnengekomen. De handhavende instanties hoeven in de directe omgeving weinig op te treden, zo komt uit de interviews naar voren.

[30] Mennes, R, I. Schoonbeek, J. van der Molen, B. Bieleman (2018).
[31] Ministerie van VWS, Ministerie van Justitie, Ministerie van Binnenlandse Zaken (1995).
[32] Grund, J., J. Breeksema (2017). Drug Policy in The Netherlands. In R. Colson & H. Bergeron (Eds.), European drug policies: the ways of reform (pp. 128–148). Routledge.
[33] Mennes, R, I. Schoonbeek, R. Pieper, B. Bieleman (2019). Monitor Ontwikkelingen Coffeeshopbeleid: Meting 2018. Breuer&Intraval, Groningen-Rotterdam.

Over het algemeen staan er geen lange rijen of groepen voor de coffeeshop (ook niet in de huidige corona-periode) en er zijn geen verkeersproblemen. Alleen rond de openingstijd van de coffeeshop staan er soms groepen wachtende klanten, zo geven de stakeholders aan. De waarnemingen van de onderzoekers zijn hiermee in overeenstemming. De impact van de coffeeshop op de directe omgeving lijkt derhalve niet veel anders dan die van een andere horecaonderneming of winkel. De betrokkenen merken op dat de houding van de huidige exploitant een positieve bijdrage levert aan het beheersbaar houden van de situatie. Er wordt een streng deurbeleid gevoerd, zodat dealers geen softdrugs kunnen kopen en doorverkopen en vermoedelijke dealers in de buurt van de shop worden aangesproken en dringend verzocht om de directe omgeving van de coffeeshop te verlaten.

Stakeholders geven aan dat er in 2017 sprake was van enige dealoverlast in de nabijheid van de coffeeshop. Een groep hangjongeren hield zich net buiten het zicht van de coffeeshop op en probeerde daar klanten af te vangen en hen drugs te verkopen. Er is destijds een actie uitgevoerd door de handhavende instanties en de coffeeshop heeft zich opgeworpen als 'sociale manager' van de openbare ruimte. Sindsdien zouden dealers niet langer voor problemen zorgen in de directe omgeving van de coffeeshop.

8.2 Problematiek in andere delen van de gemeente

Bevindingen 8 en 9

- Er lijkt in andere delen van de gemeente Helmond sprake te zijn van bovengemiddelde problematiek inzake veiligheid en leefbaarheid.
- Er zou relatief weinig capaciteit beschikbaar zijn om deze problematiek het hoofd te bieden.

Toelichting

Zoals gezegd is er op dit moment is er vrijwel geen overlast in de directe omgeving van de coffeeshop in Helmond. In andere delen van de gemeente Helmond is wel in bovengemiddelde mate sprake van veiligheids- en leefbaarheidsproblematiek, zo wordt duidelijk uit de reeds eerder genoemde quick-scan van de Galan Groep. De veiligheidsproblematiek in de gemeente zou vergelijkbaar zijn met die van een gemeente van om en nabij de 200.000 inwoners, terwijl Helmond een kleine 100.000 inwoners telt. Tegelijkertijd wordt geconcludeerd dat de handhavingscapaciteit relatief laag is in vergelijking met buurgemeenten.[34]

In de gesprekken met stakeholders komt de veiligheidsproblematiek in de gemeente Helmond meerdere keren ter sprake. Bepaalde buurten en straten zouden zijn getekend door overlast en activiteiten die een negatieve invloed hebben op de leefbaarheid in de buurt, aldus de geïnterviewden. Als voorbeelden van die negatieve invloed worden vervuiling, vernieling en geluidsoverlast genoemd. Er hangen in deze wijken, buurten en/of straten vaak personen rond en er is vaak politie aanwezig. De aard van de problematiek verschilt sterk per wijk, zo stellen de betrokkenen. Een conclusie uit de quick-scan, dat de veiligheidsaanpak van de gemeente onvoldoende wijkgericht zou zijn georganiseerd, lijkt hiermee samen te hangen.[35]

[34] Galan Groep (2020).
[35] Idem.

8.3 Mogelijke invloed extra coffeeshops op leefbaarheid

Bevinding 10

- Vanwege de sociale controle die van coffeeshops uitgaat, kan het vestigen van extra coffeeshops kan een positieve bijdrage leveren aan het bestrijden van de veiligheids- en leefbaarheidsproblematiek in delen van Helmond waar deze problematiek speelt en waar nu nog geen coffeeshop is gevestigd.

Toelichting

Op basis van de voor dit onderzoek verzamelde informatie ontstaat het beeld dat het vestigen van extra coffeeshops op specifieke plekken in de gemeente Helmond kan helpen om de veiligheids- en leefbaarheidsproblematiek in deze wijken te bestrijden. Coffeeshops kunnen een sociale controle functie hebben, die benut kan worden om aan veiligheid en leefbaarheid gerelateerde problematiek het hoofd te bieden. Eerder onderzoek laat zien, dat gemeenteambtenaren, politiefunctionarissen en omwonenden positiever oordelen over de leefbaarheid in de directe omgeving van coffeeshops, mits de coffeeshops zelf maatregelen nemen om overlast in de openbare ruimte te voorkomen.[36,37]

Ondanks dat coffeeshops alleen softdrugs aanbieden kan alleen de aanwezigheid van een coffeeshop er al voor zorgen dat ook straathandelaren die zich op harddrugs richten zich niet langer in die specifieke omgeving ophouden. Coffeeshopexploitanten en medewerkers is er doorgaans veel aan gelegen om ervoor te zorgen dat er geen overlast in de directe omgeving van de coffeeshop ontstaat, omdat de gedoogstatus ingetrokken kan worden bij overtreding van één van de lokaal geldende gedoogcriteria. Zij werpen zich daarom dikwijls op als sociale managers van de openbare ruimte, waarbij zij gebruikers van de openbare ruimte aanspreken op potentieel overlastgevend en grensoverschrijdend gedrag dat zij vertonen.

Ook de huidige Helmondse coffeeshop treedt op als sociale manager van de openbare ruimte, aldus de betrokkenen. Er is rond de huidige coffeeshop in de gemeente vrijwel geen overlast, omdat onder andere straathandelaren goed bij de medewerkers van de shop in beeld zijn en deze actief uit de omgeving van de coffeeshop worden geweerd. De opstelling van de coffeeshop speelt volgens stakeholders een belangrijke positieve rol bij het waarborgen van de leefbaarheid van de openbare ruimte.

Mocht er worden gekozen voor uitbreiding van het aantal coffeeshops, dan is het gezien het bovenstaande van groot belang om de locatie van de toekomstige coffeeshops zorgvuldig te bepalen. Om de mogelijke sociale controle functie van coffeeshops optimaal te benutten, moet sprake zijn van spreiding over de gemeente. Een concentratie van coffeeshops is wat dat betreft minder geschikt. Er dient ook te worden opgemerkt dat de problemen in de openbare ruimte van de nieuwe locaties van coffeeshops naar verwachting weliswaar zullen verdwijnen, maar dat het de omvang van de algehele problematiek niet per sé reduceert. De problematiek kan zich verplaatsen naar andere locaties in de gemeente.

[36] Mennes, R., J. Snippe, M. Sijtstra, B. Bieleman (2016).
[37] Mennes, R, I. Schoonbeek, J. van der Molen, B. Bieleman (2018).

Tevens benadrukken we dat de vestiging van een coffeeshop de leefbaarheid ook negatief kan beïnvloeden. Dit kan vooral het geval zijn als de infrastructuur van de directe omgeving de bezoekersstromen die op de coffeeshop afkomen niet goed kan verwerken.[38] Als er onvoldoende rekening wordt gehouden met de te verwachten bezoekersstromen, dan kan dit resulteren in overlast als gevolg van verkeersopstoppingen en parkeerproblemen.

[38] Zie o.a. R. Mennes, I. Schoonbeek, B. Bieleman (2018). Dealen met overlast. Een veldstudie naar (drugs)overlast in het centrum van Nijmegen. Breuer&Intraval, Groningen-Rotterdam.

9. PREVENTIE SOFTDRUGSGEBRUIK

In het Nederlandse drugsbeleid is een belangrijke plek ingeruimd voor de bescherming van de volksgezondheid. Drugs- en ook coffeeshopbeleid dient er zowel op nationaal als lokaal niveau op gericht te zijn om gezondheidsrisico's - met name voor jongeren - door middel van preventie en voorlichting zoveel mogelijk te beperken.[39,40]

Er melden zich jaarlijks ongeveer 10.000 mensen binnen de verslavingszorg met een cannabisprobleem, hetgeen 35% is van het totaal aantal mensen met een afhankelijkheid. De meest recente cijfers afkomstig uit het LADIS (peiljaar 2015) laten zien dat 31% van de primaire cannabiscliënten een 'nieuwkomer' is die nog niet eerder ingeschreven stond bij de verslavingszorg. Vergeleken met andere middelen is dit aandeel nieuwkomers vrij hoog.[41]

Het risico op afhankelijkheid wordt voor cannabis kleiner ingeschat dan voor alcohol en harddrugs, zeker wanneer sprake is van gematigd gebruik. Het risico op afhankelijkheid neemt echter toe bij langdurig frequent gebruik en een vroege startleeftijd.[42] Ook hangt cannabisafhankelijkheid vaak samen met afhankelijkheid van andere middelen en psychische stoornissen.[43] De coffeeshop is een plek om gebruikers van softdrugs te treffen en te informeren over de gezondheidsrisico's die gepaard gaan met het gebruik van cannabis.

9.1 Klantenkring huidige coffeeshop

Bevinding 11
- De klantenkring van de huidige coffeeshop bestaat vooral uit gebruikers van middelbare leeftijd en niet uit jongere gebruikers (18-25 jaar).

Toelichting
Met het oog op preventie is het een voordeel als softdrugsgebruikers hun cannabis in een coffeeshop kopen. Immers, als een gebruiker de coffeeshop niet bezoekt, kan aan hem of haar ook geen voorlichting worden gegeven. In de interviews komt naar voren dat de klantenkring van de huidige coffeeshop in Helmond vooral bestaat uit wat stakeholders omschrijven als lokale gebruikers van middelbare leeftijd. De stakeholders geven aan dat vooral jongere gebruikers in de leeftijd van tussen de 18 en 25 jaar de shop over het algemeen niet bezoeken en via de heimelijke kanalen kopen.

[39] Ministerie van VWS, Ministerie van Justitie, Ministerie van Binnenlandse Zaken (1995).
[40] Grund, J., J. Breeksema (2017).
[41] Van Laar, M. e.a. (2021). Jaarbericht Nationale Drug Monitor 2020. Trimbos-instituut, Utrecht.
[42] Idem.
[43] Möhle, M., P. van der Pol, M. van Goor, F. Goossens (2018). Factsheet cannabispreventie. Denkrichtingen om (problematisch) cannabisgebruik te voorkomen. Trimbos-instituut, Utrecht.

Daarvoor worden in de interviews drie redenen genoemd:
- jongere cannabisgebruikers vinden de cannabisproducten die de Helmondse coffeeshop verkoopt niet sterk genoeg;
- jongere cannabisgebruikers kopen graag anoniem en zijn bang dat hun familie ziet of hoort dat zij cannabis gebruiken als ze de coffeeshop bezoeken;
- onder jongere gebruikers zou de huidige coffeeshop een ouderwets imago hebben. Jongeren kopen er niet graag hun cannabis, omdat ze zich niet met de uitstraling en bezoekers van de coffeeshop kunnen identificeren.

9.2 Alternatieven voor jonge gebruikers

Bevinding 12, 13 en 14
- Als jongere gebruikers hun cannabis niet in de Helmondse coffeeshop kopen, dan koopt een gering deel het in de Eindhovense coffeeshops, maar het overgrote deel wendt zich tot de illegale markt.
- Jongere gebruikers prefereren een divers aanbod aan cannabisproducten.
- Jongere gebruikers prefereren sterkere wietsoorten boven mildere wietsoorten.

Toelichting
De vraag rijst waar jongere gebruikers hun cannabis kopen als zij dat over het algemeen niet in de Helmondse coffeeshop doen. Het overgrote deel van de jonge gebruikers koopt hun softdrugs via het illegale circuit, aldus de stakeholders. Zoals reeds aangegeven in hoofdstuk 7 is vertrouwen het fundament van deze illegale markt voor softdrugs. Jonge cannabisconsumenten hebben doorgaans vaste dealers die zij persoonlijk kennen en waarvan zij weten dat het product dat zij aanbieden van 'goede kwaliteit' is. Die goede kwaliteit betekent in dit verband dat de cannabissoort die wordt geleverd een sterk effect heeft.

De dealers waar deze jonge gebruikers hun cannabis kopen zijn vaak familie of vrienden of zijn dat in de loop der jaren geworden. De vertrouwensband is dermate sterk dat jonge gebruikers - ook in combinatie met het feit dat het product van de dealers beter aansluit bij hun gebruiksbehoefte - geen reden zien om hun cannabis in de coffeeshop te kopen. Deze groep jonge gebruikers is derhalve niet in beeld en van voorlichting c.q. preventie is nauwelijks sprake.

De stakeholders geven in de tweede plaats aan dat er een aantrekkingskracht is vanuit de coffeeshops in Eindhoven. Een (onbekend) deel van de jonge gebruikers zou daar cannabis kopen. Stakeholders noemen daarvoor enkele redenen:
- Eindhoven is zeer goed bereikbaar;
- jongere gebruikers zijn er anoniemer;
- jongeren zien het bezoeken van Eindhovense als een dagje uit;
- het aanbod is breder (meer coffeeshops).

Bij het 'bredere aanbod' noemen stakeholders twee Eindhovense coffeeshops waar jonge gebruikers uit Helmond graag naar toe zouden gaan. Er zouden in deze shops wietsoorten worden verkocht die goed bekend staan onder de jongere gebruikersgroep. De ene

coffeeshop staat goed bekend omdat deze vele soorten aanbiedt met uiteenlopende effecten. Gebruikers waarderen hieraan dat er 'iets te kiezen valt'. De andere coffeeshop die wordt genoemd verkoopt één exclusieve wietsoort met een zeer sterk effect. Stakeholders zeggen in de interviews zich vooral zorgen te maken om de ontwikkeling dat jonge cannabisgebruikers uit Helmond aan steeds sterkere wietsoorten de voorkeur lijken te geven.

9.3 Mogelijke invloed extra coffeeshops op preventie

Bevinding 15

- Het vestigen van extra coffeeshops kan een positieve impuls geven op het gebied van preventie aan jonge cannabisgebruikers, mits aan enkele voorwaarden (jonge cannabisgebruikers maken gebruik van het gedoogde aanbod, in coffeeshops wordt aandacht besteed aan preventie en de vertrouwensband tussen softdrugsdealers en jonge cannabisgebruikers wordt doorbroken) wordt voldaan.

Toelichting

Op basis van de gevoerde gesprekken en de geraadpleegde stukken ontstaat het beeld dat een groot deel van de jonge Helmondse gebruikers hun cannabis op illegale wijze koopt. Vanwege het heimelijke karakter van de illegale markt voor softdrugs in de gemeente Helmond zijn zij niet of nauwelijks in beeld en is het moeilijk hen adequaat voor te lichten over de gezondheidsrisico's van cannabisgebruik. Het vestigen van extra coffeeshops kan hiervoor een mogelijke oplossing bieden.

Cannabisafhankelijkheid en aanverwante problemen kunnen - op voorwaarde van een gerichte aanpak van preventie en voorlichting door de coffeeshops in de gemeente - in coffeeshops worden gesignaleerd en medewerkers kunnen de verbinding leggen tussen gebruikers en instellingen voor verslavingszorg. Door extra coffeeshops te vestigen ontstaan meer potentiële trefkansen voor jonge softdrugsgebruikers en meer mogelijkheden om hen voor te lichten over sociaal en verantwoord gebruik van cannabis. Uiteraard moeten jonge cannabisgebruikers ook daadwerkelijk gebruik gaan maken van de nieuwe coffeeshops. Dat zal de nodige moeite kosten, vanwege de sterke vertrouwensband tussen softdrugsdealers en deze jongere gebruikersgroep.

10. CONCLUSIE: REALISTISCHE AANNAME AANTAL COFFEESHOPS

In dit hoofdstuk beantwoorden we de probleemstelling van de tweede onderzoeksfase door de uitkomsten van het rekenmodel uit de eerste fase te interpreteren in de lokale context van de gemeente Helmond. De hiervoor benodigde informatie is verkregen via een literatuurscan, interviews met stakeholders en tellingen van het aantal bezoeken bij de huidige Helmondse coffeeshop. De probleemstelling luidde als volgt:

Wat is een realistische aanname als het gaat om het aantal coffeeshops in Helmond gezien: (a) de bezoekersstromen van de huidige coffeeshop, (b) de aard en omvang van de straathandel, (c) de situatie omtrent preventie van softdrugsgebruik en (d) de niet-benutte ruimte binnen het maximumstelsel voor coffeeshops in de nabijgelegen gemeente Eindhoven?

10.1 Verfijnen schatting van de marktruimte

Conclusie 1

- Op basis van de interpretatie van het rekenmodel in de lokale context is het realistisch om aan te nemen dat er marktruimte is voor één à twee extra coffeeshops in de gemeente Helmond.

Toelichting

Op basis van het rekenmodel uit de eerste onderzoekfase schatten we dat er in de gemeente Helmond marktruimte is voor vijf coffeeshops. Als alle cannabisgebruikers uit het verzorgingsgebied van Helmond hun cannabis uitsluitend in coffeeshops zouden kopen, zouden deze vijf coffeeshops naar verwachting een economisch verantwoorde omzet kunnen realiseren. Daarbij is al rekening gehouden met het feit dat een deel van de vraag weglekt naar buurtgemeente Eindhoven en het feit dat een deel van de gebruikers zelf cannabis kweekt.

Echter, een groot deel van de cannabisconsumenten uit het verzorgingsgebied van Helmond maakt geen gebruik van de coffeeshop. Onze tellingen laten zien dat de Helmondse coffeeshops qua aantallen bezoeken nauwelijks afwijkt van andere niet-Amsterdamse coffeeshops. Er zijn ook geen signalen van overvraging (drukte, rijen, opstoppingen) geconstateerd. Dit impliceert dat een groot deel van de cannabisgebruikers uit het verzorgingsgebied van Helmond volgens onze berekening hun cannabis op illegale wijze koopt.

De illegale verkoop van softdrugs vindt veelal heimelijk achter gesloten deuren plaats en vertrouwen tussen klant en dealers vormt de basis. Klanten kennen hun dealers vaak al jaren en zien vanwege het goede product dat zij geleverd krijgen geen reden om gebruik te maken van het aanbod van de huidige coffeeshop. Niet alle cannabisgebruikers zullen op dit moment de overstap naar het grotere gedoogde aanbod maken.

Toch zouden nieuwe coffeeshops naar verwachting de concurrentie aan kunnen gaan met de illegale handel in softdrugs. De nieuwe coffeeshops moeten dan wel aansluiten bij de identiteit van jongere cannabisgebruikers, een gevarieerd aanbod hebben en in elk geval één relatief sterke wietsoort aanbieden. Ook is nauwe samenwerking met andere organisaties zoals verslavingszorg en jongerenwerk wenselijk om gebruikers te stimuleren om van het gedoogde aanbod gebruik te maken.

Echter, zelfs als aan deze voorwaarden wordt voldaan, dient er rekening mee te worden gehouden dat sommige gebruikers mogelijk nooit over zullen stappen naar het gedoogde aanbod. Bovendien dient er, zoals opgemerkt in het eerste deel van het rapport, rekening mee te worden gehouden dat het aantal Eindhovense coffeeshops - en de vraag naar cannabisproducten die vanuit Helmond weglekt naar Eindhoven - in de toekomst naar verwachting eerder toe- dan af zal nemen. Het is derhalve geen realistische aanname dat vier extra coffeeshops bestaansrecht zouden hebben in de gemeente Helmond. Beter kan worden uitgegaan van één à twee extra coffeeshops; in elk geval in eerste instantie.

10.2 Verwachtingen ten aanzien van extra coffeeshops

Conclusie 23

- De vestiging van extra coffeeshops in de gemeente Helmond kan een positieve bijdrage leveren op het gebied van leefbaarheid en preventie. De zichtbare straathandel (in harddrugs) zal er naar verwachting niet door reduceren, omdat het softdrugsgebruik daar los van staat.

Toelichting

De tweede onderzoeksfase laat zien dat vestiging van extra coffeeshops in de gemeente Helmond naar verwachting niet de omvang van de zichtbare straathandel zal doen slinken. De straathandel die zichtbaar is concentreert zich uitsluitend rond de verkoop van harddrugs, terwijl de vestiging van een coffeeshop waarschijnlijk alleen gevolgen zal hebben voor de illegale verkoop van softdrugs. Wel mag worden verwacht dat het vestigen van extra coffeeshops positief bijdraagt aan het laten overstappen van een deel van de kopers van softdrugs op de illegale markt naar het gedoogde aanbod. Nogmaals, om die positieve bijdrage te maximaliseren zal stevig, langdurig en multidisciplinair ingezet moeten worden op het doorbreken van de vertrouwensband tussen illegale kopers van softdrugs en hun dealers. Alleen de vestiging van extra coffeeshops is vrijwel zeker onvoldoende.

Als rekening wordt gehouden met de infrastructuur bij het bepalen van nieuwe locaties van coffeeshops, dan is de invloed op de leefbaarheid naar verwachting beperkt en vergelijkbaar met die van een reguliere horecaonderneming of winkel. Wel dienen de locaties van coffeeshops goed bereikbaar te zijn met de auto en is parkeergelegenheid in de directe omgeving wenselijk. Als de infrastructuur de bezoekersstroom van een coffeeshop niet kan verwerken, kan overlast voor de directe omgeving ontstaan. Om niet voor verrassingen te komen te staan, doet de gemeente er verstandig aan om in het voortraject een gedegen locatieonderzoek uit te laten voeren waarbij eventuele risico’s worden geïdentificeerd.

Bij het uitvoeren van een locatieonderzoek is idealiter aandacht voor de sociale controle functie die coffeeshops kunnen vervullen. Slim gekozen locaties in combinatie met goede spreiding van coffeeshops over de gemeente Helmond kunnen een positieve bijdrage leveren aan het verbeteren van de leefbaarheid van kwetsbare wijken, buurten of straten. Het gegeven dat er weinig handhavingscapaciteit beschikbaar is voor de bestrijding van deze problematiek, maakt dit voor de gemeente een interessante optie om te verkennen. Idealiter worden nieuwe coffeeshops met het oog op de leefbaarheid gevestigd in of nabij kwetsbare wijken, buurten of straten waar de aanpak van veiligheids- en leefbaarheidsproblematiek het meest pregnant is of waarvan bekend is dat er veel panden zijn waarvandaan softdrugs worden verkocht.

Op het gebied van preventie valt met de vestiging van extra coffeeshops de meeste winst te behalen. De groep jonge cannabisgebruikers waar momenteel geen zicht op is - omdat zij hun cannabis niet de coffeeshop kopen – kan adequaat voorgelicht worden over cannabisgebruik als zij gebruik zouden gaan maken van het nieuwe gedoogde aanbod. Om de kans op succes te optimaliseren zouden nieuwe coffeeshop in elk geval een uitgebreid en gevarieerd aanbod moeten hebben, waaronder ook een enigszins sterkere soort die kan concurreren met het aanbod van de dealers. Tevens is het van belang om nieuwe coffeeshops te laten aansluiten bij de identiteit van verschillende cannabisconsumenten. Daarnaast doet de gemeente er verstandig aan om nauwe samenwerking te zoeken met andere instellingen en organisaties, zoals verslavingszorg en jongerenwerk. Ten slotte kan de gemeente in overweging nemen om aanvullende gedoogcriteria in het lokale coffeeshopbeleid op te nemen waarmee coffeeshops worden verplicht acties uit te voeren op het gebied van preventie c.q. voorlichting.

Een relevante positieve bijvangst van de vestiging van extra coffeeshops, is dat het de situatie met betrekking tot coffeeshops in de gemeente minder kwetsbaar maakt. De huidige situatie is kwetsbaar, omdat er maar één gedoogd verkooppunt van cannabis is gevestigd. Mocht de huidige coffeeshop wegvallen (bijvoorbeeld als de exploitant besluit met de exploitatie te stoppen) dan zullen de huidige klanten van de coffeeshop zich in elk geval tijdelijk moeten wenden tot de Eindhovense coffeeshops of de illegale markt. Bovendien is de positie van coffeeshops per definitie precair; zij kunnen bij overtreding van één van de lokaal geldende gedoogcriteria direct worden gesloten voor (on)bepaalde tijd. Het is dan een prettige bijkomstigheid als er ten minste nog één andere coffeeshop binnen de gemeentegrenzen is gevestigd, die eventueel de bezoekersstroom van een gesloten of verdwenen coffeeshop kan opvangen.